

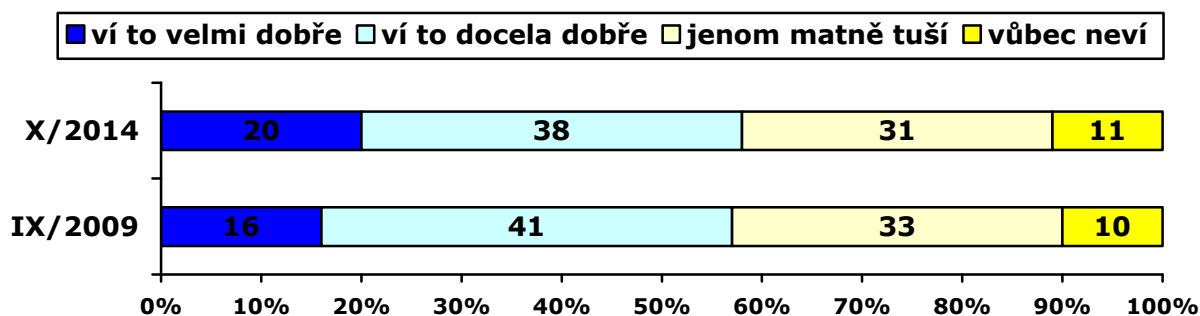
Postoje veřejnosti k lustracím – říjen 2014

Technické parametry

Výzkum:	Naše společnost, v14-10
Realizátor:	CVVM, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
Projekt:	Naše společnost – projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i.
Termín terénního šetření:	1. – 8. 10. 2014
Výběr respondentů:	Kvótní výběr
Kvóty:	Kraj (oblasti NUTS 3), velikost místa bydliště, pohlaví, věk, vzdělání
Zdroj dat pro kvótní výběr:	Český statistický úřad
Reprezentativita:	Obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let
Počet dotázaných:	1045
Počet tazatelů:	240
Metoda sběru dat:	Osobní rozhovor tazatele s respondentem
Výzkumný nástroj:	Standardizovaný dotazník
Otázky:	PD.83, PO.83, PO.84, PO.85, PD.82
Zveřejněno dne:	11. listopadu 2014
Zpracoval:	Jan Červenka

V rámci říjnového šetření jsme respondentům v souvislosti s blížícím se dvacátým pátým výročím pádu komunistického režimu v bývalém Československu položili několik již dříve pokládaných otázek, které se týkají tzv. lustračního zákona.

Graf 1: Povědomí o lustračních zákonech¹ (%)

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 1. – 8. 10. 2014, 1045 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

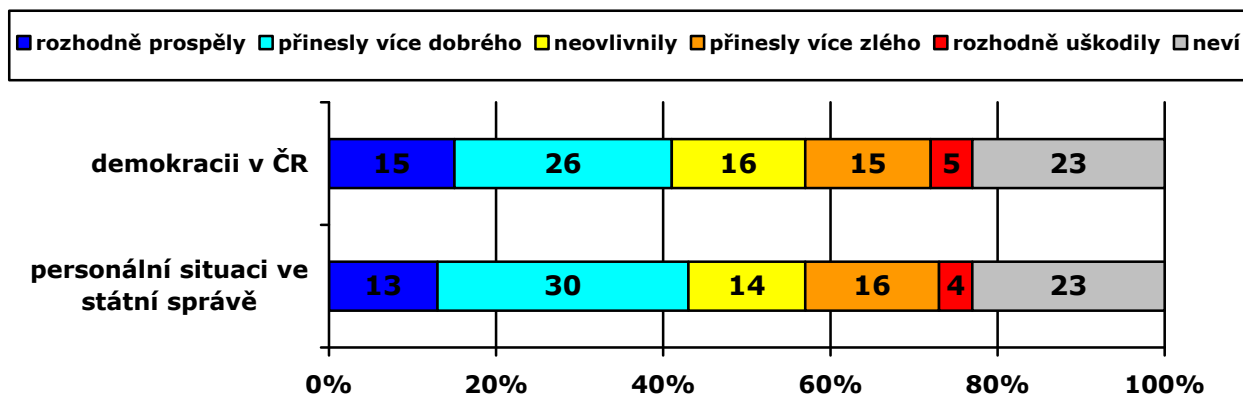
¹ Otázka: „Víte, co jsou tzv. lustrační zákony? Víte to velmi dobře, víte to docela dobře, jenom matně tušíte, nebo nevíte vůbec, co jsou lustrační zákony?“

Nejprve byla všem respondentům položena otázka, zda vědí, co to jsou tzv. lustrační zákony (viz graf 1). Odpovědi respondentů naznačily, že necelé tři pětiny (58 %) z nich mají podle vlastního mínění poměrně dobrou představu o lustračních zákonech, necelá třetina (31 %) o tom má podle vlastních slov jen mlhavou představu a asi desetina (11 %) vůbec neví, o co jde. V porovnání s šetřením uskutečněným před více než pěti lety v září 2009 se jako jediná změna přesahující hranici statistické významnosti jeví čtyřbodový nárůst podílu odpovědí „ví to velmi dobře“, ovšem v součtu s podílem „ví to docela dobře“ celkový podíl dotázaných, kteří sami sebe označují za dobře informované o tom, co to jsou lustrační zákony, zůstal beze změny.

Informovanost roste s věkem a stupněm nejvyššího ukončeného vzdělání. Za informované se v tomto ohledu označovali častěji muži než ženy. Z hlediska sebezaražení na škále levice-pravice se za informované poněkud častěji pokládají ti, kdo se hlásí jednoznačně na pravici spolu s těmi, kteří se řadí na levici, zatímco výrazně nižší informovanost vykazují dotázaní, kteří sami sebe ztotožňují s politickým středem. Z hlediska stranických preferencí vyšší informovanost deklarují vesměs příznivci tradičních stran napříč spektrem (KSČM, ČSSD, KDU-ČSL, TOP 09, ODS), naopak méně informováni jsou ti, kteří by nešli volit nebo kteří nepreferují žádnou stranu, případně nevědí, kterou stranu by volili. Častěji se za informované o lustračních zákonech považují dotázaní, kteří uvedli, že buď přímo oni, nebo někdo z jejich blízkých příbuzných byli nějak postiženi z politických důvodů v období normalizace.²

Další otázka se zabývala dopady lustračního zákona na personální situaci ve státní správě a na demokracii v ČR celkově.³

Graf 2: Efekt lustračních zákonů pro... (%)

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., *Naše společnost 1. – 8. 10. 2014*, 1045 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

² Otázka: „Byl jste Vy nebo někdo z Vašich blízkých příbuzných z politických důvodů postižen v průběhu tzv. normalizace, tj. v sedmdesátých a osmdesátých letech? a) Vy sám, b) někdo z blízkých příbuzných.“ Možnosti odpovědí: ano, ne, neví. 3 % dotázaných byla podle vlastních slov za normalizace nějak politicky postižena osobně, 19 % mělo podle svých slov někoho takto postiženého mezi svými blízkými příbuznými, přičemž až na výjimky nějaké postižení ve svém blízkém příbuzenstvu uváděli i lidé, kteří byli postiženi osobně.

³ Otázka: „Lustrační zákony zakazují příslušníkům mocenských elit a ozbrojených sborů bývalého komunistického režimu zastávat vybraná místa ve státní správě, samosprávě a ozbrojených složkách. Řekl byste, že prospěly nebo uškodily v následujících oblastech? b) Personální situaci ve státní správě, c) demokracii u nás?“

Tabulka 1: Pozitivní/negativní přínos lustračních zákonů pro... (%)

	1991	2000	2009	2014
personální situaci ve státní správě	50/33	29/30	43/22	43/20
demokracii v ČR	42/38	32/27	47/20	41/20

Pozn.: Údaje v tabulce reprezentují součty příslušných variant pozitivního či naopak negativního hodnocení přínosu lustračních zákonů pro danou oblast. Dopočet do 100 % tvoří odpovědi „neovlivnily“ a „neví“. V roce 1991 otázka sledovala očekávané dopady lustračních zákonů.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost.

Dopad lustračních zákonů na obě sledované oblasti je podle výsledku šetření hodnocen podobně. Podíl deklarovaného pozitivního přínosu se v obou případech pohyboval na úrovni lehce nad hranicí dvou pětín, podíl zmiňovaných negativních dopadů byl pětínový.

Od posledního šetření z roku 2009 došlo k mírnému poklesu (o šest procentních bodů) v případě podílu těch, kdo lustracím připisují pozitivní vliv na demokracii v ČR. Podíl negativního hodnocení dopadu lustrací na demokracii v ČR a stejně tak i celkové rozložení názorů na vliv lustrací na personální situaci ve státní správě zůstalo od roku 2009 prakticky beze změn. Oproti roku 2000 je stávající percepce lustračních zákonů a jejich přínosu v obou oblastech výrazně lepší, v porovnání s rokem 1991 pak jsou u obou oblastí nižší podíly negativního hodnocení, přičemž v případě personální situace ve státní správě je zároveň nižší i podíl příznivých evaluací vlivu lustračních zákonů, než jaká byla v tomto ohledu očekávání v roce 1991. Odpovědi lidí ovšem charakterizují v obou případech vysoké podíly nerozhodných odpovědí dosahující úrovně téměř čtvrtiny a zejména v porovnání s rokem 1991 zcela chybí rozlišení v hodnocení dopadů podle jednotlivých oblastí. To nasvědčuje tomu, že dopady lustračních zákonů, které již dávno nejsou příliš intenzivně a detailně diskutovanou problematikou, respondenti vesměs hodnotili podle svého celkového postoje k nim bez zvláštního zřetele na konkrétní aspekty této problematiky, které s odstupem času vybledly a upadly v zapomnění.

Kromě podobnosti celkových výsledků také sociodemografické difference byly u obou zkoumaných oblastí v podstatě shodné. Vždy výrazně lepší hodnocení se objevovalo mezi dotázanými s dobrou životní úrovní, těmi, kdo se politicky na pravolevé škále hlásí napravo od středu, absolventy vysokých škol, voliči ODS nebo TOP 09 a respondenty, kteří v šetření uvedli, že někdo z jejich okolí byl postižen z politických důvodů. Naopak zřetelně kritičtější pohled se pravidelně objevoval mezi dotázanými ve věku nad 60 let, lidmi se špatnou životní úrovní, stoupenci KSČM a rozhodnutými nevoliči, respektive těmi, kdo se hlásí k politické levici. Relativně vyšší podíl negativního hodnocení dopadů lustračních zákonů na demokracii v ČR byl zaznamenán mezi respondenty, kteří uvedli, že během normalizace byli sami postiženi.

Následující otázka bloku zjišťovala, zda podle mínění veřejnosti lustrační zákony postihly i lidi, kteří si to nezasloužili.⁴

⁴ Otázka: „Postihly podle Vás lustrační zákony i lidi, kteří si to nezasloužili? Rozhodně ano, spíše ano, spíše ne, rozhodně ne?“

Tabulka 2: Postihly lustrační zákony i lidi, kteří si to nezasloužili? (%)

	1991	2009	2014
rozhodně ano	24	14	13
spíše ano	26	33	30
spíše ne	23	24	22
rozhodně ne	11	6	6
Neví	16	23	29
ANO/NE	50/34	47/30	43/28

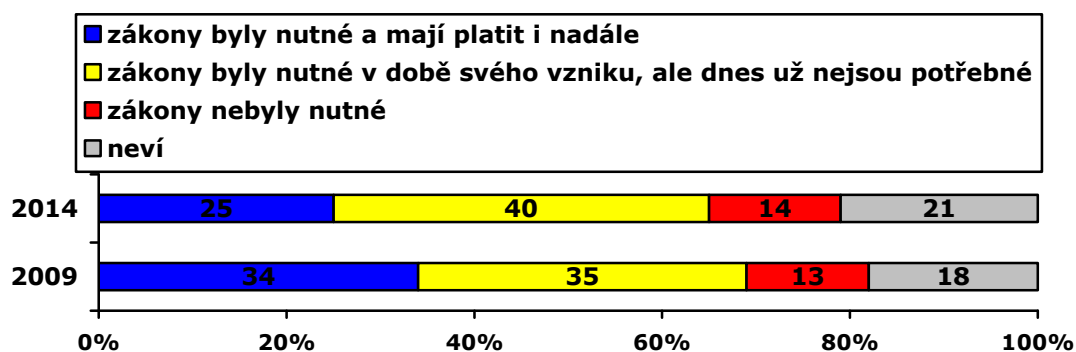
Pozn.: Procenta ve sloupci. Otázka z roku 1991 byla formulována v budoucím čase a zjišťovala tudíž předpokládané dopady tehdy přijímaného zákona.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 1. – 8. 10. 2014, 1045 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Jak ukazují výsledky zachycené v tabulce 2, v tomto případě poměrně jednoznačně převažuje názor, že lustrační zákon postihl i lidi, kteří si to nezasloužili, což vyjádřily více než dvě pětiny respondentů (43 %), nad míněním opačným, jež deklarovala o málo více než čtvrtina (28 %) dotázaných, přičemž zbývající více než čtvrtina (29 %) oslovených se nedokázala vyjádřit. Toto rozložení názorů se příliš výrazně neliší od situace z roku 1991, kdy byly oba podíly protichůdných stanovisek pouze o sedm, respektive šest procentních bodů vyšší na úkor tehdy podstatně menšího podílu odpovědí „neví“, který průběhem času roste.

Názor, že lustrační zákony postihly i lidi, kteří si to nezasloužili, se častěji objevoval u těch, kdo k lustračním zákonům vyjadřovali kritický postoj již v předchozích otázkách. Častěji to byli lidé ve věku nad 60 let, voliči KSČM a respondenti radící se na levici. Opačný postoj se ve zvýšené míře objevoval mezi těmi, kdo mají dobrou životní úroveň, příznivci TOP 09 a těmi, kdo se hlásí k pravému středu.

Poslední otázka bloku zjišťovala, zda občané považují lustrační zákony za opatření, které bylo nutné v minulosti a případně které je nutné i v současnosti, či nikoli.⁵

Graf 3: Názory na nutnost lustračních zákonů (%)

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 1. – 8. 10. 2014, 1045 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

⁵ Otázka: „Někteří lidé říkají, že lustrační zákony byly nutné proto, abychom se vypořádali s minulostí. Jiní říkají, že neměly být přijaté, protože způsobily nové křivdy, které na dlouhou dobu zatížily naši společnost. Se kterým názorem souhlasíte? Zákony byly nutné a mají platit i nadále, zákony byly nutné v době svého vzniku, ale dnes už nejsou potřebné, zákony nebyly nutné.“

Z šetření vyplynulo, že čtvrtina (25 %) lidí se domnívá, že lustrační zákony byly nutné a že by měly platit i nadále. Dvě pětiny (40 %) Čechů pak zastávají názor, že lustrační zákony sice byly nutné v době svého vzniku, ale že v současné době nejsou potřebné. Pouze 14 % lidí si myslí, že lustrační zákony byly od počátku zbytečné, zhruba pětina (21 %) pak na věc nemá utvořen žádný názor. Oproti šetření, které pokládalo stejnou otázku před pěti lety, poklesl o devět procentních bodů podíl těch, kdo si myslí, že lustrační zákony by měli platit i nadále.

Mínění, že lustrační zákony byly nutné a měly by zůstat v platnosti dále, se objevovalo častěji mezi dotázanými, kteří hodnotili jejich působení v předchozích dotazech pozitivně a kteří odmítli to, že by lustrace postihly i nevinné lidi. Ve zvýšené míře šlo o lidi ve věku od 30 do 44 let, absolventy vysokých škol, respondenty s dobrou životní úrovní, voliče ODS nebo TOP 09, lidi, kteří se politicky řadí na pravici nebo do pravého středu a dotázané, v jejichž blízkém příbuzenství byli lidé postižení v období normalizace z politických důvodů. Názor, že zákony byly nutné v době svého vzniku, ale v současnosti již nikoli, byl poněkud častěji zmiňován dotázanými ve věku od 45 do 59 let, lidmi, kteří se politicky řadí do levého středu, a respondenty, podle nichž lustrace postihly i nevinné. Lustrační zákony jako od počátku nikoli nutné ve zvýšené míře hodnotí lidé starší 60 let, vyučení a středoškolsky vzdělaní bez maturity, dotázaní se špatnou životní úrovní, lidé hlásící se jednoznačně k levici, stoupenci KSČM, respondenti, kteří hodnotí vliv lustračních zákonů na personální situaci ve státní správě a demokracii v ČR jako nulový nebo negativní, a ti, kdo si myslí, že lustrační zákony postihly i nevinné lidi.